

Fastighetsbeteckning: Del av kvarteret Bondeson Större
Namn/Gatuadress: Malongenparken, Renstiernasgata/Malmgårdsvägen
Kommun, Stadsdel: Stockholm, Södermalm
Ärendenr:

2017-12-10

Antikvarisk konsekvensanalys av nybyggnadsförslag i södra delen av kvarteret Bondeson Större, kallad Malongenparken, Södermalm, Stockholm

Bakgrund

Stockholms Byggnadsantikvarier har på uppdrag av Byggnadsfirman Erik Wallin AB tagit fram en antikvarisk konsekvensanalys av rubricerade nybyggnadsförslags inverkan på kulturmiljön. Malongenparken ligger vid Malmgårdsvägen/Renstiernas gata, i södra spetsen av kvarteret Bondeson Större. Analysen fokuserar på påverkan på den kulturmiljö inom vilken nybyggnaden kommer att bli synlig.

Underlag för konsekvensanalysen har utgjorts av en kulturmiljöanalys för kvarteret Bondeson Större, av Tyréns, daterad 2016-01-27, deltagande i ett par samrådsmöten med arkitekt och byggherre, ritningar och beskrivningar av nybyggnaden av Belatchew arkitekter AB, daterad 2017-11-17 samt studier på plats. Fotografierna är tagna av Eva Wallström.

Gällande plan

Området omfattas av Detaljplan för del av kv Bondeson Större mm inom stadsdelen Södermalm, Sth: Dp 7995 laga kraft 1988-10-27, som anger att området omfattar kulturresevat, bostäder, barnstuga och parker. I samband med detaljplanen upprättades ett miljöprogram för att den planerade nybebyggelsen skulle ansluta till närmiljön på ett anpassat sätt och frågor som berör placering, volymer, hushöjder, takvinklar, fasader och utemiljö behandlas.

Parkytorna inom planområdet behandlas i "Parkplan över Södermalm" som utarbetades av stadsdelsnämnden 2009. Den här aktuella södra parkytan är klassad som parkkvarter, definierad som en mycket liten park, en grön oas med sittplatser för avkoppling. Parken beskrivs som anonym med låga vistelsevärden. Sedan detta skrevs har parken försetts med en hundrastgård.

Beskrivning

Kvarteret Bondeson Större ligger mellan Nytorget och Vitabergsparken och omfattar även Katarina södra skola samt Malongen, en av Södermalms äldsta byggnader. Kvarteret var tidigare en del av Vita Bergen men separerades från denna genom Renstiernas gatans framdragning. Utmed Nytorget och Malmgårdsvägen karaktäriseras kvarteret av en småskalig bebyggelse från 1700- och 1800-talen, som i södra delen ligger mitt emot fabriksbyggnaden Malongen från 1670-talet. Utmed Renstiernas gata ligger en rad av högre flerbostadshus från 1990-talet. I kvarterets södra spets ligger en liten park som på senare år försetts med en hundrastgård, kallad Malongenparken. På andra sidan Renstiernas gata möts kvarteret av Vita Bergens bergsformationer samt i södra delen av en sen 1800-talsbebyggelse i fem våningar.

Historik

Södermalms bebyggelseutveckling präglades länge av anpassning till de topografiska förhållandena av förkastningsbranter och söderut av sprickdalslandskap. Vid 1600-talets mitt hade stadens bebyggelse nått de norra delarna av Södermalm, i form av trähus längs medeltida gatunät. Området kring kvarteret Bondeson var fortfarande obebyggt. Under 1600-talet reglerades malmarna, adelsmän och borgare fick tillstånd att anlägga malmgårdar, villkorat att en del av avkastningen gick till staden.

Östra Södermalm blev platsen för en framväxande textilnäring vilket inleddes med textilfabriken Malongen på 1670-talet. Resultatet blev att ståndsmässiga malmgårdar kom att ligga sida vid sida med textilfabriker och kåkstäder för den växande arbetarklassen. Vid 1600-talets slut var Södermalms gatunät reglerat efter rutnätsprincipen, vilket är grunden för dagens kvarterstruktur. Tullen flyttades till Skanstull efter 1660 men stora delar av Södermalm präglades fortfarande av lantbruk och malmgårdar.

Södermalms södra delar var länge oreglerade men i och med Lindhagens plan, 1880 års stadsplan, lades en kvarterstruktur för de ännu ej stadsbebyggda områdena. Nya breda trädplanterade gator infördes men de höga bergen ansågs för svåra att bebygga och de gjordes om till parker. Vita Bergen som länge hade stadens fattigaste kåkbebyggelse omvandlades, utom längst i väster, till en naturlig park i början på 1900-talet. 1905 byggdes Sofia kyrka på Vita Bergens högsta punkt. Först vid 1900-talets början präglades större delen av Södermalm av en stadsmässig bebyggelse.

Renstiernas gata

När spårvagnar i början av 1930-talet skulle dras upp till söders höjder var den då lilla Renstiernas gata, som slutade i en gränd vid stupet till Stadsgårdskajen, för brant. Gatan breddades och sprängdes ner i berget för att få en flackare lutning anpassad till spårvagnars behov. Berget delades då i två delar och den kvarvarande kåkbebyggelsen hamnade högt över gatunivån på ömse sidor om gatan.

1990 ersattes en tidigare värmecentral i det aktuella kvarteret av flerbostadshus utmed Renstiernas gata. De kritiserades för att vara för höga och skärma av Nytorget och kvarteret från Vita Bergen och Sofia kyrka. Samtidigt tillkom förskolan vid Nytorget som i skala ansluter till den låga, äldre bebyggelsen.

Nytorget och Malmgårdsvägen

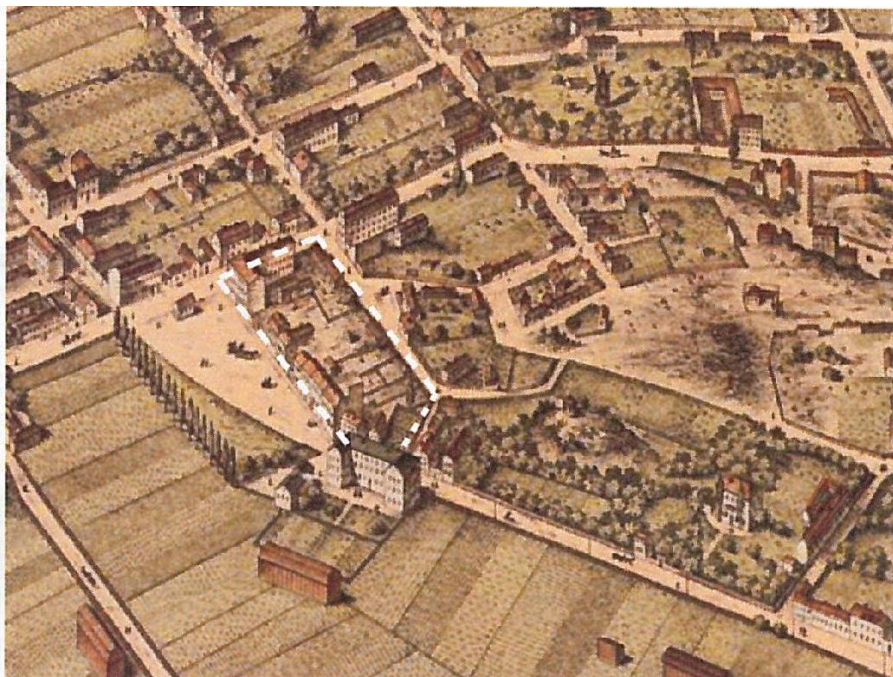
Nytorget är ett av Södermalms första torg, här fanns på mitten av 1600-talet kvarnverksamhet. Vintertid flyttades tullen ned till vattnet vid Hammarby sjö och Malmgårdsvägen via Nytorget var då skärgårdsbornas väg in till staden och stod i direkt förbindelse med Hammarbysjön. Malmgårdsvägen hette tidigare Värmdövägen.

Malongenparken

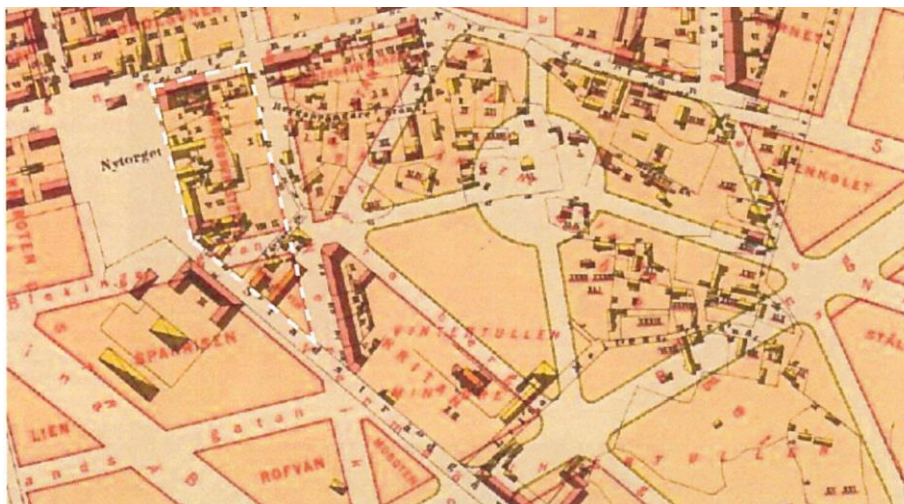
Den del av kvarteret där det nu föreslås en nybyggnad har tidigare varit bebyggd. Se framför allt kartan från 1885 som visar planerade förändringar, där Renstiernas gatans breddning och sänkning var en del av det som kom att genomföras. Det är troligen i samband med den förändringen som den sydligaste byggnaden i det avgränsade området revs. Detta då den sticker ut i den planerade gatusträckningen. I början på 1930-talet bebyggdes områdets södra del med en bensinmack av företaget Texaco. I bygglovstället ställdes krav på att miljön skulle förses med dekorativa järnstaket och planteringar. Den låga, funktionalistiska byggnaden fanns kvar som Caltex-mack till slutet på 1960-talet. Byggnaden revs och därefter har platsen varit parkmark, under senare år försedd med en hundrastgård.

På detaljbild av Akrells karta (svartvit version) från början av 1800-talet syns att stad och landsbygd möttes kring Nytorget. Vid spetsen av det streckade kvarteret Bondeson Större (här ritat för litet) syns byggnaden Malongen. Öster om Malongen syns platsen nu aktuell för nybebyggelse och trädgårdarna kring Groens malmgård. Malmgårdsvägen/Värmdövägen syns som ett huvudstråk på kartan. Kartbild från Tyrens kulturmiljöanalys.

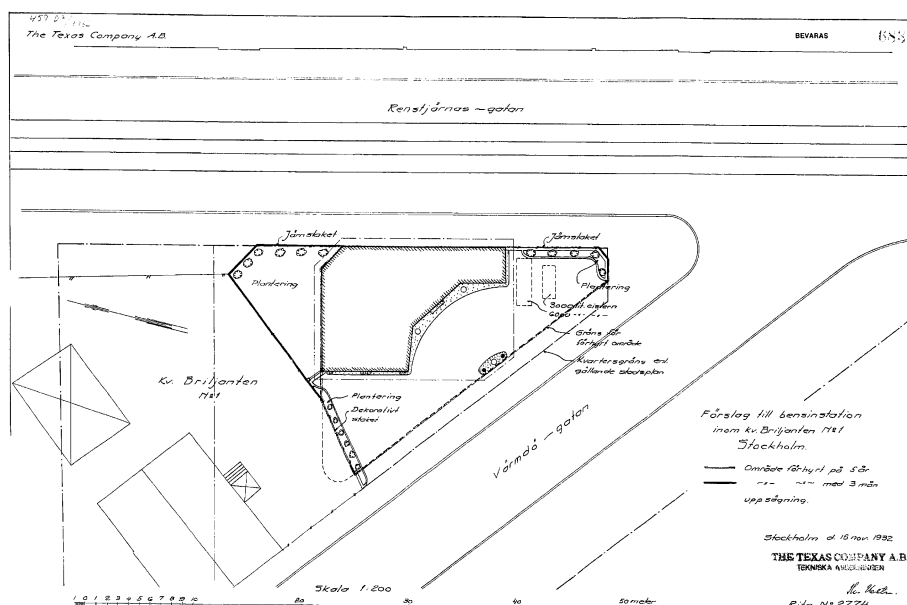
Del av "Panorama över Stockholm" av Heinrich Neuhaus som visar Stockholm på 1870-talet. Vid spetsen av det streckade kvarteret Bondeson Större (här ritat för litet) syns byggnaden Malongen. Alldeles öster om Malongens östra hörn syns den byggnad som troligen revs 1932 i samband med Renstiernas gatans breddning. Kartbild från Tyréns kulturmiljöanalys.

Kartan från 1885 visar befintlig bebyggelse samt planerade förändringar av gatustråk mm. Den långa byggnaden i det streckade områdets spets är återigen den byggnad som revs vid Renstiernas gatans förändring. Kartbild från Tyréns kulturmiljöanalys.

Malongen vid Malmgårdsvägen söder om Nytorget, uppfördes som textilfabrik på 1670-talet. Byggnaden till höger i bild låg på en del av den tomt som idag är aktuell för nybebyggelse. Vy från Söder 1909. Bild från Stockholmskallan.se

På en situationsplan från 1930-talets bygglovhandlingar för macken syns den exakta placeringen samt att det ingick planering av miljön med planteringar och staket. Digitala arkivet Stadsbyggnadskontoret.

Renstiernas gata norrut från korsningen vid Malmgårdsvägen 1966. Bensinmacken ligger kvar och spårvagnar trafikerar gatan. Malmgårdsvägen har här fortfarande sin tydliga sträckning, korsande Renstiernas gata. Mackens utbredning och placering ser ut att i stort överensstämma med planerna för den nya byggnaden på platsen. Bild från Tyréns kulturmiljöanalys.

Den aktuella platsen befinner sig mitt i en mångfasetterad miljö med mycket höga kulturhistoriska värden, då man här kan utläsa Södermalms framväxt från 1650-talet och framåt. Platsen angränsar både till den äldsta, småskaliga bebyggelsen vid Nytorget och den högre stenstadsbebyggelsen från det sena 1800-talet och framåt, vid Renstiernas gata. Till miljön hör även de större byggnaderna: den forna fabriken Malongen samt Katarina Södra skola. Gemensamt för bebyggelsen är de traditionella materialen, färgskalan och det fina detaljutförandet. En annan viktig komponent är Malmgårdsvägens diagonala sträckning från Nytorget mot den tidigare vintertullen vid vattnet i sydost.

Nybyggnadsförslaget

Placering och volym

Nybyggnadsförslaget av Belatchew arkitekter daterad 2017-11-17 visar en byggnad placerad utmed Renstiernas gata med likadan placering i gatuliv som byggnaderna norr därom, och de tvärs över gatan. Byggnaden har ett platt tak och är sex våningar hög. Byggnadshöjden är densamma som fasadhöjden på den högsta 1880-tals byggnaden mitt över Renstiernas gata, på vilken det flacka taket tillkommer.

Mot Malmgårdsvägen ligger nybyggnadens fasader i liv med byggnaderna alldeles norr om, dvs i gatuliv mot Malmgårdsvägens ursprungliga sträckning. Nybyggnaden är här uppdelad i mindre volymer, så att två låga fasader skapas och blir de framträdande mot Malmgårdsvägen. Den lägsta fasaden, dvs den norra, har en lägre byggnadshöjd lägre än Malongens takfotshöjd, snett över gatan. Och höjden är densamma som nockhöjden på byggnaden närmast norr om.

Åt norr vänder sig fasaden mot den gångväg som finns där idag, vars norra sida kantas av grannfastighetens plank. Längst i söder trappar byggnaden ner två våningar och får samma höjd som åt Malmgårdsvägen. Fasaden är här avskuren så att ett litet gavelmotiv skapas.

Fasadgestaltning och material

Fasaderna har stram och enkel gestaltning med en sockelvåning, symmetriska fönsteraxlar med vertikala fönster och en tydlig horisontalitet. Sockelvåningen karaktäriseras av stora fönsterytor och i de täckta delarna av cortenstål. Fasaden ska kläs med ett ljust tegel. Fönstren har låg bröstning vilket gör att de har utvändiga räcken, troligen av glas. Detaljeringen av fönstermaterial och så vidare är i detta skede inte preciserade. De platta taken är inte synliga från gatorna nedanför, de är täckta med sedum och försedda med takterrasser på de lägre byggnadsdelarna. Terrasserna är indragna från fasadlivet.

Konsekvensanalys

Placering och volym

-Ytan som föreslås för nybebyggelse har till viss del tidigare varit bebyggd, den sydligaste delen verkar främst ha utgjorts av odling i ett längre historiskt perspektiv. I samband med Renstiernas gatas breddning och sänkning 1932, revs en byggnad söder om den nu sydligaste, på östra sidan av Malmgårdsvägen. Samtidigt tillkom en bensinmack som sedan revs en bit in på 1960-talet. Därmed kan sägas att ytan haft en varierad användning och att det finns en viss hävd av bebyggelse på denna plats.

- Den föreslagna placeringen och utbredningen av byggnaden ansluter sig till en traditionell placering i gatuliv. En placering som förstärker och inramar gaturummen åt både väster och öster. Samtidigt skulle byggnaden innebära att vissa befintliga siktlinjer i miljön försvinner. Siktlinjer som framförallt kan upplevas när träden på platsen saknar löv, bland annat från Renstiernas gata rakt västerut mot Malongen och Katarina Södra skola.

-Placeringen utmed Malmgårdsvägen och återställandet av vägens ursprungliga bredd, som här är förvanskad till en krokig promenadväg, skulle gynna upplevelsen av den historiskt viktiga gatusträckningen vidare över Renstiernas gata och åt sydost.

- Byggnadsvolymen förhåller sig väl till omgivningen. Anpassningen till omgivande byggnadshöjder och volymer är konsekvent genomförd. Möjligen kommer de lägre och mindre volymerna mot Malmgårdsvägen ändå att upplevas som relativt stora då de har ett rektangulärt fasadmotiv, vilket blir mer dominant jämfört med de närmaste byggnaderna ovanför med gavelröste mot gatan. Samtidigt förhåller de sig även till Malongens långa fasad som är betydligt större, vilket kan väga upp upplevelsen.

Fasadgestaltning och material

-Byggnaden har en tydlig nutida utformning men med associationer till de omgivande historiska byggnaderna. Uppdelningen med sockelvåning och däröver symmetrisk fönstersättning med vertikalt stående stora fönster, som även ger en tydlig horisontell indelning av fasaden genom våningsplanen, har en traditionell koppling. Det platta taket är en modernitet, om än diskret då inte heller det sena 1800-talets flacka tak mitt över Renstiernas gata är särskilt påtagliga.

-Gestaltningen är återhållen och lugn och låter materialen tala. Det innebär att byggnaden inte kommer att ta över upplevelsen av miljön, utan inordna sig som ett nytt tillskott i den mångfasetterade miljön. Åt söder har nybyggnaden ett avbrutet hörn som skapar en liten vinklad fasad, ett gavelmotiv. Något som återfinns på fastigheterna på andra sidan Renstiernas gata och deras fasader mot gatukorsningen. Utformningen med mindre gavelmotiv finns på många platser i Stockholm.

-De beskrivna äkta materialen av stål och tegel är en kombination av modernitet och tradition. Det är av stor vikt att teglet väljs med omsorg så att kulören harmonierar väl med de traditionella fasadkulörer som kommer att omge byggnaden, framför allt de tvärs över Renstiernas gata. Tegelfasader återfinns med regelbundenhet i Södermalms kvartersbebyggelse och har därmed en tydlig lokal och historisk förankring.

-Val av fönsters material är ännu inte beskrivet, men att använda målade träbågar och karmar vore ytterligare en positiv koppling till den omgivande bebyggelsens materialverkan.

-Även den kommande detaljutformningen av fasaden är av största vikt för det slutliga resultatet. Den omgivande bebyggelsen kännetecknas av väl utformade och utförda detaljer och materialmöten. För att till fullo lyckas med att bli en värdig del av miljön behöver den nya byggnaden ges motsvarande omsorg.

Sammanfattningsvis är vår bedömning, med ovanstående kommentarer, att den föreslagna byggnaden kan uppföras utan att miljöns höga kulturhistoriska värden påverkas negativt.

Detta är Stockholms Byggnadsantikvariers bedömning, slutlig bedömning görs av stadsbyggnadskontoret.

EW

Eva Wallström

Certifierad sakkunnig Kulturvärden KUL2

Bilder

Malmgårdsvägen söderut, där trädet står planeras nybyggnaden.

Här avbryts den historiskt betydelsefulla Malmgårdsvägen i en smal, svängd cykelväg och en otydligt definierad park. För att sedan fortsätta i sin fulla bredd på andra sidan Renstiernas gata.

En del av denna vy, som är synlig när träden är avlövhade, försvinner om platsen åter bebyggs.

Den cykelväg och hundrastgård som ersatt vägsträckningen och försvårar förståelsen av den forna så viktiga Värmdövägen (idag Malmgårdsvägen).

Exempel på vinklad, småskalig fasad i hörnan Malmgårdsvägen/Renstiernas gata. Något som nybyggnadens södra fasad associerar till.

Nybyggnaden skulle placeras i liv med det lilla gula husets vänstra fasad och sträcka sig fram till Renstiernas gatuliv. Och bli som en fortsättning på 1990-talets bebyggelse.

Ungefär halva, högra delen av bilden skulle upptas av en nybyggnad på den aktuella platsen. I förslaget återtar Malmgårdsvägen sin utbredning vilket vore av stort värde för miljön.

En bild av bebyggelsen utmed Renstiernas gata där nybyggnaden bedöms inordna sig väl i skala, placering och utformning. Platsen för nybyggnaden är där träden står på höger sida.

Vy över Renstiernas gata och Malmgårdsvägen söderut. Här syns avskurna och vinklade fasader samt en plantering. Det vore av godo om planteringen togs bort så att den historiskt viktiga vägsträckningen tydliggörs.